Oikeustapauskokoelma

JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS
GERARD HOGAN
15 päivänä toukokuuta 2019[1]

Asia C-621/17

Gyula Kiss ja
CIB Bank Zrt.
vastaan
Emil Kiss ja
Gyuláné Kiss

(Ennakkoratkaisupyyntö – Kúria (ylin tuomioistuin, Unkari))

Ennakkoratkaisupyyntö – Kuluttajansuoja – Kohtuuttomat sopimusehdot – Neuvoston direktiivi 93/13/ETY – 4 artiklan 2 kohta – Edellytys, jonka mukaan sopimuksen pääkohteen määrittelyä koskevat ehdot on laadittava selkeästi ja ymmärrettävästi – 5 artikla – Edellytys, jonka mukaan sopimus on laadittava selkeästi ja ymmärrettävästi

1. Ennakkoratkaisupyyntö koskee kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista 5.4.1993 annetun neuvoston direktiivin 93/13/ETY (EYVL 1993, L 95, s. 29; jäljempänä vuoden 1993 direktiivi) 3 artiklan 1 kohdan, 4 artiklan 2 kohdan ja 5 artiklan tulkintaa. Tämän ennakkoratkaisupyynnön myötä unionin tuomioistuimen on jälleen kerran tarkasteltava vuoden 1993 direktiivin toimintaa luottolaitosten tekemien luottosopimusten yhteydessä.

2. Tämä nimenomainen pyyntö esitettiin riita-asiassa, jossa vastakkain ovat Gyula Kiss, Emil Kiss ja Guyláné Kiss ja CIB Bank Zrt. (jäljempänä pankki) ja jossa vaaditaan toteamaan ulkomaanvaluuttamääräiseen luottosopimukseen sisältyvien tiettyjen ehtojen väitetty kohtuuttomuus. Tätä taustaa vasten ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee erityisesti, olisiko vuoden 1993 direktiivin 4 artiklan 2 kohdassa ja 5 artiklassa säädettyjä edellytyksiä, joiden mukaan tietyt sopimusehdot on laadittava selkeästi ja ymmärrettävästi, tulkittava siten, että jokaisessa hintaehdossa on mainittava hinnan vastineena suoritettavat konkreettiset palvelut. Ennen näiden kysymysten tarkastelua on kuitenkin syytä esittää ensin asiaa koskevat oikeussäännöt.

1 Alkuperäinen kieli: englanti.

I Asiaa koskevat oikeussäännöt

A Unionin oikeus

1. Vuoden 1993 direktiivi

3. Vuoden 1993 direktiivin johdanto-osan 12., 13., 16., 19. ja 20. perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

”kansallisten lainsäädäntöjen nykytilassa voidaan suunnitella kuitenkin ainoastaan osittaista yhdenmukaistamista; tämä direktiivi kattaa erityisesti ainoastaan ne sopimusehdot, joista ei ole neuvoteltu erikseen; on tarpeen jättää jäsenvaltioille mahdollisuus perustamissopimusta asianmukaisesti noudattaen varmistaa kuluttajalle suojelun korkeampi taso tämän direktiivin säännöksiä tiukemmilla kansallisilla säännöksillä,

jäsenvaltioiden lakien ja asetusten, joissa suoraan tai välillisesti vahvistetaan kuluttajasopimusten ehdot, osalta oletetaan, että ne eivät sisällä kohtuuttomia ehtoja; tämän vuoksi ei ole tarpeen saattaa tämän direktiivin säännöksiä koskemaan ehtoja, joissa heijastuvat pakolliset lait tai asetukset, tai niiden kansainvälisten sopimusten, joissa jäsenvaltiot ja yhteisö ovat osallisina, periaatteet tai määräykset; tässä suhteessa 1 artiklan 2 kohdan ilmaisu ”pakolliset lait ja asetukset” kattaa myös ne säännöt, joita lain mukaan sovelletaan sopimuspuolten välillä silloin, kun muusta järjestelystä ei ole sovittu,

– –

vahvistettujen yleisten perusteiden mukaisesti suoritettua ehtojen kohtuuttoman luonteen arviointia, erityisesti julkisluonteisessa elinkeinotoiminnassa, jossa tarjotaan yhteisiä palveluja ottaen huomioon käyttäjien yhteisvastuu, on tarpeen täydentää mukana olevien erilaisten etujen yleisellä arvioinnilla; tähän kuuluu vilpittömän mielen vaatimus; arvioitaessa vilpitöntä mieltä on kiinnitettävä erityistä huomiota osapuolten neuvotteluasemien vahvuuteen sekä siihen, onko kuluttajaa jollakin tavoin kannustettu suostumaan ehtoon ja onko tavarat ja palvelut myyty tai toimitettu kuluttajan tekemästä erityistilauksesta; vilpittömän mielen vaatimuksen voi täyttää elinkeinonharjoittaja, joka kohtelee oikeudenmukaisesti ja kohtuullisesti toista osapuolta, jonka lailliset edut hänen on otettava huomioon,

– –

tämän direktiivin tarkoituksen mukaisesti kohtuuttoman luonteen arviointi ei saa kohdistua ehtoihin, jotka koskevat sopimuksen pääkohdetta tai tavaroiden ja palvelujen hinta-laatusuhdetta; sopimuksen pääkohde ja hinta-laatusuhde voidaan kuitenkin ottaa huomioon arvioitaessa muiden ehtojen kohtuutonta luonnetta; tästä seuraa muun muassa se, että vakuutussopimusten vakuutettua riskiä tai vakuutuksenantajan vastuuta selvästi määrittelevät tai rajaavat ehdot eivät kuulu arviointiin, koska nämä rajoitukset otetaan huomioon kuluttajan maksaman vakuutusmaksun laskemisessa,

sopimukset on laadittava selvin ja ymmärrettävin ilmaisuin; kuluttajalle on tosiasiallisesti annettava tilaisuus tutkia kaikki ehdot, ja epäselvässä tapauksessa on kuluttajalle suotuisimman tulkinnan oltava etusijalla”.

4. Vuoden 1993 direktiivin 3 artiklan 1 ja 2 kohdassa säädetään seuraavaa:

”1. Sopimusehtoa, josta ei ole erikseen neuvoteltu, pidetään kohtuuttomana, jos se hyvän tavan vastaisesti aiheuttaa kuluttajan vahingoksi huomattavan epätasapainon osapuolten sopimuksesta johtuvien oikeuksien ja velvollisuuksien välille.

2. Sopimusehtoa ei koskaan pidetä erikseen neuvoteltuna, jos se on ennakolta laadittu, eikä kuluttaja ole näin ollen voinut vaikuttaa sen sisältöön, varsinkaan ennakolta muotoiltujen vakiosopimusten yhteydessä.

Ehdon tai yksittäisen ehdon tietyistä osista erikseen neuvotteleminen ei sulje pois tämän artiklan soveltamista sopimuksen muihin osiin, jos sopimuksen yleinen arviointi osoittaa, että kyseessä on kaikesta huolimatta ennakolta muotoiltu vakiosopimus.

Jos elinkeinonharjoittaja väittää, että vakioehdosta on neuvoteltu erikseen, todistustaakka tästä seikasta on hänellä."

5. Vuoden 1993 direktiivin 4 artiklan 2 kohdan sanamuoto on seuraava:

"Sopimusehtojen kohtuuttoman luonteen arviointi ei saa koskea sopimuksen pääkohteen määrittelyä, hinnan tai korvauksen riittävyyttä eikä vastineena toimitettavia palveluja ja tavaroita, jos ehdot on laadittu selkeästi ja ymmärrettävästi."

6. Vuoden 1993 direktiivin 5 artiklassa säädetään seuraavaa:

"Jos on kyse sopimuksesta, jonka kaikki tai tietyt kuluttajalle esitetyt ehdot on laadittu kirjallisesti, ehdot on aina laadittava selkeästi ja ymmärrettävästi. Jos ehdon merkityksestä syntyy epäilystä, kuluttajalle suotuisin tulkinta on etusijalla. Tätä tulkintasääntöä ei sovelleta 7 artiklan 2 kohdassa säädettyjen menettelyjen yhteydessä."

7. Vuoden 1993 direktiivin 8 artiklan sanamuoto on seuraava:

"Jäsenvaltiot voivat antaa tai pitää voimassa tämän direktiivin soveltamisalalla perustamissopimuksen mukaisia tiukempia säännöksiä varmistaakseen kuluttajalle suojelun korkeamman tason."

2. Direktiivi 2003/55

8. Maakaasun sisämarkkinoita koskevista yhteisistä säännöistä ja direktiivin 98/30/EY kumoamisesta 26.6.2003 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2003/55/EY (EUVL 2003, L 176, s. 57) 3 artiklan 3 kohdassa säädetään seuraavaa:

"– – [Jäsenvaltioiden] – – on varmistettava kuluttajansuojan korkea taso erityisesti yleisten sopimusehtojen, yleisen tiedottamisen ja riitojenratkaisumenettelyjen avoimuuden osalta.– –"

3. Direktiivi 2005/29

9. Sopimattomista elinkeinonharjoittajien ja kuluttajien välisistä kaupallisista menettelyistä sisämarkkinoilla ja neuvoston direktiivin 84/450/ETY, Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivien 97/7/EY, 98/27/EY ja 2002/65/EY sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 2006/2004 muuttamisesta 11.5.2005 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2005/29/EY (sopimattomia kaupallisia menettelyjä koskeva direktiivi) (EUVL 2005, L 149, s. 22) 6 artiklan 1 kohdan d alakohdassa säädetään seuraavaa:

”1. Kaupallista menettelyä pidetään harhaanjohtavana, jos se sisältää virheellistä tietoa ja on siten totuuden vastainen tai jos se millään tavoin, yleinen esitystapa mukaan luettuna, harhauttaa tai on omiaan harhauttamaan keskivertokuluttajaa, vaikka tieto olisikin tosiasiallisesti virheetön jonkin seuraavassa esitetyn seikan osalta, ja jos se joka tapauksessa saa tai todennäköisesti saa hänet tekemään kaupallisen ratkaisun, jota hän ei muuten olisi tehnyt:

– –

d) hinta tai sen laskentatapa tai erityinen hintaetu;

– –”

4. Direktiivi 2014/17

10. Kuluttajille tarkoitetuista kiinteää asunto-omaisuutta koskevista luottosopimuksista ja direktiivien 2008/48/EY ja 2013/36/EU sekä asetuksen (EU) N:o 1093/2010 muuttamisesta 4.2.2014 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2014/17/EU (EUVL 2014, L 60, s. 34) johdanto-osan 4 ja 30 perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

”(4) Kiinnitysluottomarkkinoilla unionissa on todettu useita vastuuttomaan luotonantoon ja luotonottoon liittyviä ongelmia. Lisäksi on kartoitettu markkinatoimijoiden, kuten luotonvälittäjien ja muiden luotonantajien kuin luottolaitosten, vastuuttoman toiminnan mahdollista laajuutta. Eräät ongelmat ovat liittyneet valuuttamääräisiin luottoihin, joita kuluttajat ovat ottaneet hyötyäkseen tarjolla olleesta lainakorosta saamatta kuitenkaan riittävää tietoa tällaisiin lainoihin liittyvästä vaihtokurssiriskistä tai ymmärtämättä sitä riittävän hyvin. Näiden ongelmien taustalla ovat markkinahäiriöt ja sääntelyn puutteet sekä muut tekijät, kuten yleinen taloustilanne ja heikko finanssiosaaminen. Muita ongelmia ovat tehottomat, epäjohdonmukaiset tai olemattomat järjestelmät, joita sovelletaan luottoa kiinteää asunto-omaisuutta varten tarjoaviin luotonvälittäjiin ja muihin luotonantajiin kuin luottolaitoksiin. Todetuilla ongelmilla voi olla merkittäviä makrotaloudellisia heijastusvaikutuksia, ne voivat olla haitaksi kuluttajille, muodostaa taloudellisia tai oikeudellisia esteitä rajat ylittävälle toiminnalle ja johtaa siihen, että toimintaedellytykset eivät ole toimijoiden kannalta tasapuoliset.

– –

(30) Koska ulkomaanvaluuttana otettuihin lainoihin liittyy merkittäviä riskejä, on tarpeen säätää toimenpiteitä, joilla varmistetaan, että kuluttajat ovat tietoisia ottamastaan riskistä ja että kuluttajalla on mahdollisuus rajoittaa vaihtokurssiriskille altistumistaan luottoaikana. Riskiä voitaisiin rajoittaa antamalla kuluttajalle oikeus muuntaa luoton valuutta toiseksi tai muiden järjestelyjen avulla, kuten ylärajojen tai, jos ne riittävät vaihtokurssiriskin rajoittamiseksi, varoitusten avulla.”

11. Direktiivin 2014/17 23 artiklassa, jonka otsikko on ”Valuuttalainat”, säädetään seuraavaa:

”1. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että kun luottosopimus liittyy valuuttalainaan, luottosopimuksen tekohetkellä on käytössä asianmukainen sääntelykehys vähintään sen varmistamiseksi, että

a) kuluttajalla on oikeus muuttaa luottosopimus vaihtoehtoisen valuutan määräiseksi tietyin ehdoin; tai

b) on käytössä muita järjestelyjä kuluttajalle luottosopimuksesta johtuvan vaihtokurssiriskin rajoittamiseksi.

2. Edellä 1 kohdan a alakohdassa tarkoitettu vaihtoehtoinen valuutta on joko

a) valuutta, jossa kuluttaja ensisijaisesti saa tuloja tai jossa hänellä ensisijaisesti on varoja, joista luotto on määrä maksaa takaisin, siten kuin on ilmoitettu luottosopimukseen liittyvän viimeisimmän luottokelpoisuusarvioinnin yhteydessä; tai

b) sen jäsenvaltion valuutta, jossa kuluttajalla oli asuinpaikka luottosopimuksen tekohetkellä tai jossa kuluttajalla parhaillaan on asuinpaikka.

Jäsenvaltiot voivat määritellä, voiko kuluttaja valita molemmat ensimmäisen alakohdan a ja b alakohdassa tarkoitetuista vaihtoehdoista vai vain jommankumman niistä, tai sallia luotonantajien määritellä, voiko kuluttaja valita molemmat ensimmäisen alakohdan a ja b alakohdassa tarkoitetuista vaihtoehdoista vai vain jommankumman niistä.

3. Jos kuluttajalla on oikeus muuntaa luottosopimus vaihtoehtoisen valuutan määräiseksi 1 kohdan a alakohdan mukaisesti, jäsenvaltioiden on varmistettava, että muuntamiseen käytetty vaihtokurssi on muuntamisen toteuttamispäivänä markkinoilla sovellettava vaihtokurssi, ellei luottosopimuksessa ole toisin sovittu.

4. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että jos kuluttajalla on valuuttalaina, luotonantaja varoittaa kuluttajaa säännöllisesti paperilla tai muulla pysyvällä välineellä ainakin silloin, kun kuluttajan maksettavaksi tulevan kokonaismäärän jäljellä oleva arvo tai säännöllisten maksuerien arvo poikkeaa yli 20 prosentilla siitä, mikä se olisi, jos sovellettaisiin luottosopimuksen tekohetkellä voimassa ollutta luottosopimuksessa käytetyn valuutan ja jäsenvaltion valuutan välistä vaihtokurssia. Varoituksessa on tiedotettava kuluttajan maksettavaksi tulevan kokonaismäärän kasvusta, ilmoitettava tarpeen mukaan oikeudesta muuntaa laina vaihtoehtoisen valuutan määräiseksi ja muuntamisen ehdoista sekä selitettävä kuluttajalle aiheutuvan vaihtokurssiriskin rajoittamiseen mahdollisesti sovellettavat muut järjestelyt.

5. Jäsenvaltiot voivat säätää valuuttalainoista laajemmin edellyttäen, että kyseisiä säännöksiä ei sovelleta takautuvasti.

6. Tämän artiklan nojalla sovellettavista järjestelyistä on ilmoitettava kuluttajalle ESIS-tietosivulla ja luottosopimuksessa. Jos luottosopimuksessa ei määrätä, että kuluttajan altistuminen vaihtokurssiriskille rajataan alle 20 prosentin vaihteluun vaihtokurssissa, ESIS-tietosivuun on sisällytettävä havainnollinen esimerkki vaihtokurssin 20 prosentin vaihtelun vaikutuksista.”

B Kansallinen oikeus

12. Siviilioikeudellisista säännöksistä vuonna 1959 annetun lain nro IV (a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény, jäljempänä Unkarin siviililaki) 209/B §:ssä, sellaisena kuin se oli voimassa pääasian totiseikkojen tapahtumahetkellä, säädettiin seuraavaa:

”1) Sopimukseen sisältyvää yleistä sopimusehtoa tai kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan välillä tehtyyn sopimukseen sisältyvää ehtoa pidetään kohtuuttomana, jos sillä lojaliteettiperiaatteen vastaisesti määrätään yksipuolisesti ja perusteettomasti yhden sopimuspuolen vahingoksi sopimuspuolten sopimukseen perustuvista oikeuksista ja velvollisuuksista.

2) Oikeuksista ja velvollisuuksista katsotaan määrätyn yksipuolisesti ja perusteettomasti silloin, kun

a) ne poikkeavat huomattavasti sopimuksiin sovellettavista olennaisista säännöistä; tai

b) ne ovat ristiriidassa sopimuksen kohteen tai tavoitteen kanssa.

3) Ehdon kohtuuttomuutta arvioitaessa on otettava huomioon kaikki sopimuksentekoon liittyvät olosuhteet, jotka johtivat sen tekemiseen, sekä siinä vahvistettujen suoritusten luonne ja kyseisen ehdon suhde yhtäältä muihin sopimusehtoihin ja toisaalta muihin sopimuksiin.

4) Erityisissä säännöksissä voidaan määrittää ne sopimusehdot, joita pidetään kohtuuttomina kuluttajasopimuksissa tai joita on pidettävä kohtuuttomina, jollei toisin ole näytetty.

5) Kohtuuttomia sopimusehtoja koskevia säännöksiä ei sovelleta sopimusmääräyksiin, joissa määritellään suoritus ja sen vastine, edellyttäen että tällaiset määräykset on laadittu molempien sopimuspuolten kannalta selkeästi ja ymmärrettävästi.

6) Sopimusehtoa ei voida pitää kohtuuttomana, jos se on vahvistettu lain tai asetuksen säännöksellä tai niiden mukaisesti.”

13. Unkarin siviililain 523 §:ssä säädetään seuraavaa:

”1) Rahalaitoksella tai muulla luotonantajalla on luottosopimukseen perustuva velvollisuus asettaa sovittu määrä luotonottajan käyttöön, ja luotonottajalla puolestaan on velvollisuus maksaa kyseinen määrä takaisin sopimuksen mukaisesti.

2) Jollei sopimuksessa toisin määrätä, velallisella on velvollisuus maksaa korkoa (pankkilaina), jos luotonantajana on rahalaitos.”

II Tosiseikat

14. Guyla Kiss ja kaksi muuta henkilöä tekivät 16.9.2005 pankin oikeudellisen edeltäjän kanssa sopimuksen käyttötarkoitukseltaan avoimesta luotosta, jonka määrä oli 16 516 euroa. Luoton vuosikorko oli 5,4 prosenttia ja luottoaika 20 vuotta. Tämän koron lisäksi velallisten oli maksettava vuosittain 2,4 prosentin käsittelykulut ja 40 000 Unkarin forinttia (HUF) (noin 125 euroa) toimituspalkkiona. Sopimuksen mukainen todellinen vuosikorko oli 8,47 prosenttia.

15. Guyla Kiss on nostanut kanteen, jossa hän vaatii toteamaan, että käsittelykulujen määrää ja toimituspalkkiota koskevat sopimusehdot ovat kohtuuttomia sillä perusteella, ettei pankki yksilöinyt kulujen vastineena suoritettavia palveluja.

16. Pankki ei kiistänyt sitä, että näiden kulujen vastineena suoritettavia palveluja ei mainittu nimenomaisesti. Se kuitenkin väitti, että toimituspalkkio vastasi niistä muodollisuuksista aiheutuvia kuluja, jotka sen oli hoidettava ennen sopimuksen tekemistä, kun taas käsittelykulut kattoivat muodollisuudet, jotka oli hoidettava sopimuksen tekemisen jälkeen.

17. Ensimmäisen asteen tuomioistuin antoi tuomion, jossa todettiin, että ehto, jossa määrättiin toimituspalkkion määrästä, on kohtuuton, ja jossa hylättiin vaatimus käsittelykuluja koskevan ehdon pätemättömyyden toteamisesta.

18. Toisen asteen tuomioistuin, johon Guyla Kiss ja pankki valittivat edellä mainitusta tuomiosta, pysytti ensimmäisen asteen tuomioistuimen tuomion. Se totesi, että käsittelykuluja koskevat ehdot oli laadittu selkeästi ja ymmärrettävästi, koska määrä, joka luotonottajan oli tältä osin maksettava, oli määritelty ja siitä saatavan vastineen luonne oli tiedossa. Näihin kuuluivat sen mukaan sellaiset palvelut kuin luoton käsittely, hallinnointi, rekisteröinti ja perintä. Toimituspalkkiosta toisen asteen tuomioistuin totesi, ettei voitu määrittää, minkä palvelun kyseinen palkkio kattoi. Näiden näkökohtien perusteella toimituspalkkiota pidettiin kohtuuttomana.

19. Sekä Guyla Kiss että pankki tekivät valituksen Kúriaan (ylin tuomioistuin, Unkari). Guyla Kiss väittää, ettei sopimuksessa yksilöity selvästi palvelua, josta hänen on maksettava kyseisiä käsittelykuluja. Hänen mukaansa pankki ei osoittanut, että luoton käsittelystä ja hallinnoinnista syntyi tällaisia kuluja, joita luoton pääomasta maksettava korko ei jo kattanut.

20. Valituksessaan pankki vaatii, että kanne hylätään tuomiolla toimituspalkkion osalta. Pankki väittää muun muassa, että sopimuksen tekoajankohtana ei ollut sellaista säännöstä, joka olisi velvoittanut sen yksilöimään vastineena kyseisestä palkkiosta suoritettuja konkreettisia palveluja.

III Ennakkoratkaisupyyntö ja asian käsittely tuomioistuimessa

21. Kansallinen tuomioistuin katsoo, että se ei voi unionin tuomioistuimen nykyisen oikeuskäytännön perusteella ratkaista, onko kyseiset kaksi ehtoa laadittu selkeästi ja ymmärrettävästi, ja jos on, arvioida sitä, ovatko ne kohtuuttomia, ja toteaa, että Unkarin tuomioistuinten oikeuskäytäntö on tältä osin epäyhtenäistä. Useimmissa tapauksissa nämä kansalliset tuomioistuimet ovat katsoneet, että luottosopimuksen tekeminen edellyttää ainoastaan sitä, että luoton kokonaiskustannukset ovat selvät, ja että sopimuksessa ei tarvitse yksilöidä kaikkia vastineena suoritettavia palveluja, ja lisäksi, että tämä edellytys täyttyy, jos todellinen vuosikorko mainitaan, koska se lasketaan sekä koron että palkkioiden tai maksujen perusteella, minkä ansiosta luotonottajan on mahdollista vertailla eri luottotarjouksia. Kansallisten tuomioistuinten vähemmistö on kuitenkin katsonut, että kustakin maksusta vastineena suoritettavat palvelut olisi eriteltävä yksityiskohtaisesti. Kuluttajan kannalta olisi nimittäin hyödyllistä pystyä vertailemaan paitsi sovellettavaa todellista vuosikorkoa myös vastineena suoritettavia palveluja. Lisäksi korkojen keinotekoiselle jakamiselle kahteen osatekijään ei ole perusteita, ja näiden tuomioistuinten mukaan käsittelykulujen perusta on erillinen koron laskennassa käytetystä perustasta.

22. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen mukaan vuoden 1993 direktiivin 3 artiklan 1 kohtaa voitaisiin tulkita siten, että se, ettei sopimuksessa esitetä yksityiskohtaisesti vastineena maksusta tai palkkiosta suoritettavia palveluja, merkitsee kyseisessä artiklassa tarkoitetun lojaliteettiperiaatteen rikkomista. On kuitenkin edelleen epäselvää, onko tästä huolimatta tarpeen arvioida, aiheutuuko kuluttajan vahingoksi huomattava epätasapaino osapuolten sopimuksesta johtuvien oikeuksien ja velvollisuuksien välille. Jos tätä on edelleen arvioitava, Kúria toteaa olevansa epävarma siitä, onko asianmukaista tutkia ainoastaan kyseisiin ehtoihin liittyviä palveluja ja niiden vastineita vai olisiko otettava huomioon kaikki sopimuksen ehdot sopimuksesta seuraavien kaikkien hyötyjen ja haittojen arvioimiseksi.

23. Tässä tilanteessa Kúria on päättänyt lykätä asian käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

”1) Onko [vuoden 1993 direktiivin] 4 artiklan 2 kohdassa ja 5 artiklassa säädettyä, selkeää ja ymmärrettävää laatimista koskevaa edellytystä tulkittava siten, että kuluttajasopimuksissa tämän edellytyksen täyttää sellainen sopimusehto, josta ei ole neuvoteltu erikseen ja jossa määritetään täsmällisesti kuluttajan maksettavaksi tulevien kustannusten, palkkioiden ja muiden kulujen määrä (jäljempänä yhdessä kulut) ja niiden laskentamenetelmät sekä suoritusajankohdat mutta jossa ei täsmennetä, minkä konkreettisen palvelun vastiketta nämä kulut ovat, vai onko sopimuksessa ilmoitettava myös, minkä palvelujen vastiketta ne ovat? Onko viimeksi mainitussa tapauksessa riittävää, että suoritetun palvelun sisältö voidaan päätellä kulun nimestä?

2) Onko [vuoden 1993] direktiivin 3 artiklan 1 kohdan säännöstä tulkittava siten, että tässä asiassa kyseessä olevan kuluja koskevan sopimusehdon laatiminen siten, ettei sopimuksen perusteella ole mahdollista yksiselitteisesti määrittää, minkä konkreettisen palvelun vastiketta nämä kulut ovat, aiheuttaa lojaliteettiperiaatteen vastaisesti kuluttajan vahingoksi huomattavan epätasapainon osapuolten sopimuksesta johtuvien oikeuksien ja velvollisuuksien välille?”

IV Asian tarkastelu

24. Ehkä ensimmäinen asia, joka on syytä tuoda esille, on se, ettei vuoden 1993 direktiivin tarkoituksena ole yhdenmukaistaa sopimuslainsäädäntöä yleisesti tai edes suostumusta koskevaa kysymystä erityisesti. Vuoden 1993 direktiivin tarkoituksena on sen sijaan ensisijaisesti kieltää sopimusehdot, jotka lojaliteettiperiaatteen vastaisesti aiheuttavat kuluttajan vahingoksi huomattavan epätasapainon osapuolten sopimuksesta johtuvien oikeuksien ja velvollisuuksien välille. On tärkeää tehdä tämä selväksi, koska niin merkittävä kuin vuoden 1993 direktiivi onkin kuluttajansuojan alalla, siinä ei pyritä käsittelemään kaikkia mahdollisia sopimattomia kaupallisia tai kuluttajiin kohdistuvia menettelyjä.

25. Etenkin siltä osin kuin on muitakin kuluttajalainsäädäntöä käsitteleviä direktiivejä, johdonmukaisuuden varmistamiseksi on tärkeää, että unionin tuomioistuin pitää kiinni tinkimättömästä lähestymistavasta kunkin näistä säädöksistä soveltamisalan rajaamiseen.

A Ensimmäinen ennakkoratkaisukysymys

26. *Ensimmäisellä kysymyksellään* ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee lähinnä, onko vuoden 1993 direktiivin 4 artiklan 2 kohtaa ja 5 artiklaa tulkittava siten, että kuluttajan kanssa tehtävässä luottosopimuksissa edellytyksen, jonka mukaan sopimusehdot on laadittava selkeästi ja ymmärrettävästi, täyttää sellainen sopimusehto, josta ei ole neuvoteltu erikseen ja jossa määritetään täsmällisesti kuluttajan maksettavaksi tulevien kulujen määrä ja niiden laskentamenetelmät sekä suoritusajankohdat mutta jossa ei täsmennetä, minkä konkreettisten palvelujen vastinetta nämä kulut ovat.

27. Vaikka sekä vuoden 1993 direktiivin 4 artiklan 2 kohdassa että 5 artiklassa säädetään, että tietyt sopimusehdot on laadittava selkeästi ja ymmärrettävästi, asiayhteys. jossa tähän edellytykseen viitataan, on kuitenkin aivan erilainen. Vuoden 1993 direktiivin 4 artiklan 2 kohdassa säädetään lähinnä, että sopimusehtojen, joissa määritellään sopimuksen pääkohde – kuten hinta –, kohtuuttomuutta ei voida tutkia, *paitsi jos* tällaisia sopimusehtoja ei ole laadittu selkeästi ja ymmärrettävästi. Direktiivin 5 artiklassa taas säädetään, että kaikkien sopimusehtojen olisi täytettävä tämä ymmärrettävyyttä koskeva edellytys ja että, jos ne eivät täytä sitä, nimittäin ”jos ehdon merkityksestä syntyy epäilystä,

kuluttajalle suotuisin tulkinta on etusijalla”.[2] Aion näin ollen tutkia ensimmäistä kysymystä ensin vuoden 1993 direktiivin 4 artiklan 2 kohdan ja sen jälkeen sen 5 artiklan näkökulmasta.

1. 4 artiklan 2 kohta

28. Vuoden 1993 direktiivin 4 artiklan 2 kohdan mukaan ”sopimusehtojen kohtuuttoman luonteen arviointi ei saa koskea sopimuksen pääkohteen määrittelyä, hinnan tai korvauksen riittävyyttä eikä vastineena toimitettavia palveluja ja tavaroita, jos ehdot on laadittu selkeästi ja ymmärrettävästi”. Koska 4 artiklan 2 kohdassa säädetään kahdesta poikkeuksesta siitä kohtuuttomien sopimusehtojen sisällöllisestä valvontajärjestelmästä, joka kyseisellä direktiivillä on otettu käyttöön, tätä poikkeusta on tulkittava suppeasti.[3] Vuoden 1993 direktiivin 4 artiklan 2 kohdassa todetaan näin ollen itse asiassa, että hintaehdot jäävät direktiivin soveltamisalan ulkopuolelle edellyttäen kuitenkin, että kyseiset ehdot on laadittu selkeästi ja ymmärrettävästi. Kuten toivon osoittavani, pääasiassa kyseessä olevan kaltaiset sopimusehdot, joissa määrätään käsittelykuluista, kuuluvat suoraan 4 artiklan 2 kohdassa säädetyn poikkeuksen piiriin, joten tällaisten kulujen kohtuuttomuutta ei voida tarkastella, *paitsi jos* kyseistä ehtoa ei ole laadittu selkeästi ja ymmärrettävästi.

29. Vuoden 1993 direktiivin 4 artiklan 2 kohdassa säädetyssä poikkeuksessa viitataan ensin ”sopimuksen pääkohdetta” koskeviin sopimusehtoihin. Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan vuoden 1993 direktiivin 4 artiklan 2 kohdassa tarkoitettujen ”sopimuksen pääkohdetta” koskevien sopimusehtojen on ymmärrettävä olevan niitä, joilla vahvistetaan sopimuksen olennaiset suoritukset ja jotka sellaisenaan määrittävät sopimusta.[4] Sitä vastoin sellaiset sopimusehdot, jotka ovat luonteeltaan liitännäisiä sopimussuhteen keskeisen sisällön määrittäviin sopimusehtoihin nähden, eivät kuulu sopimuksen pääkohteen käsitteeseen.

30. Toinen poikkeus koskee hinnan tai korvauksen asianmukaisuutta suhteessa vastineena toimitettaviin palveluihin ja tavaroihin tai direktiivin johdanto-osan 19. perustelukappaleen mukaisesti ehtoja, ”jotka koskevat –– tavaroiden ja palvelujen hinta-laatusuhdetta”.[5] Nämä kaksi 4 artiklan 2 kohdassa tarkoitettua tilannetta eivät siten välttämättä vastaa toisiaan; ensiksi mainitussa jätetään direktiivin soveltamisalan ulkopuolelle tietyt sopimusehdot niiden kohteen vuoksi, kun taas toinen poikkeus estää tuomioistuinta toteamasta hintaa koskevaa sopimusehtoa kohtuuttomaksi pelkästään siksi, että siinä ilmoitettu hinta on epäasianmukainen tai kohtuuton.

31. Aion tutkia ensin jälkimmäistä tilannetta. Vaikka Guyla Kiss väitti sekä kirjallisissa huomautuksissaan että istunnossa, että käsittelykulut ja toimituspalkkio ovat suhteettomia luoton määrään nähden, ennakkoratkaisupyynnöstä ilmenee, että ennakkoratkaisua pyytäneessä tuomioistuimessa vireillä olevassa asiassa ei ole kyse myönnetyn luoton osalta maksettavan korvauksen riittävyydestä tai käytetystä laskentamenetelmästä. Se koskee pikemminkin sitä nimenomaista kysymystä, olisiko luottosopimuksessa pitänyt yksilöidä ”konkreettiset” palvelut, joita tarjotaan vastineena käsittelykuluista ja toimituspalkkiosta. Vuoden 1993 direktiivin 4 artiklan 2 kohdassa säädetty poikkeus ei siten vaikuta merkitykselliseltä käsiteltävän asian kannalta.

2 Ratkaisuehdotukseni Lovasné Tóth (C-34/18, EU:C:2019:245) 87 ja 88 kohdassa esittämistäni syistä se, että sopimusehtoa ei laadittu selkeästi tai ymmärrettävästi, ei ole erillinen peruste sopimusehdon pitämiselle kohtuuttomana. Vuoden 1993 direktiivin 5 artiklassa esitetään pelkästään tulkintasääntö sopimusehdon tuottaman oikeusvaikutuksen määrittämiseksi. Vain siinä tapauksessa, että sopimusehto, vaikka sitä tulkittaisiinkin 5 artiklan perusteella, aiheuttaa edelleen kuluttajan vahingoksi sopimusta koskevan epätasapainon, sitä voidaan pitää kohtuuttomana.

3 Tuomio 30.4.2014, Kásler ja Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, 42 kohta).

4 Tuomio 3.6.2010, Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid (C-484/08, EU:C:2010:309, 34 kohta) ja tuomio 30.4.2014, Kásler ja Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, 46 ja 49 kohta).

5 Tuomio 30.4.2014, Kásler ja Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, 52 kohta).

32. Kun tarkastellaan ensimmäistä poikkeusta, unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan ilmauksen ”sopimuksen pääkohde” on ymmärrettävä viittaavan velvoitteeseen, joka sellaisenaan määrittää sopimusta. Luoton tapauksessa luotonantajan pääasiallinen velvoite on asettaa tietty rahamäärä luotonottajan käyttöön. [6]

33. On kuitenkin syytä huomauttaa, että tuomiossa Matei unionin tuomioistuin ei sulkenut pois sitä mahdollisuutta, että hintaehdot voisivat kuulua 4 artiklan 2 kohdassa mainittuun ensimmäiseen tapaukseen, vaan päätti, että tämä riippuisi siitä, muodostavatko vastineena luovutettavat tavarat tai suoritettavat palvelut sopimuksen pääkohteen. [7] Näin ollen pääasiassa kyseessä olevan kaltaiset sopimusehdot, joissa määrätään maksuista tai palkkioista, ovat mielestäni vain niiden mukaisten hintojen osalta osa sopimuksen pääkohdetta, jos ne ovat vastine pääasiallisesti luovutetuista tavaroista tai suoritetuista palveluista. Nämä ovat kuitenkin asioita, jotka kansallisten tuomioistuinten on viime kädessä selvitettävä ja todennettava. [8]

34. Pääasian oikeudenkäynnissä asianosaiset ovat eri mieltä siitä, onko erityisesti käsittelykuluille vastinetta.

35. Katson kuitenkin, ettei tästä voi juurikaan olla epäselvyyttä. Siltä osin kuin käsittelykulujen tarkoituksena on kattaa myönnetystä luotosta, joka vaikuttaa ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen antamien tietojen perusteella olevan ainoa sopimuksessa määrätty palvelu, aiheutuvat hallinnolliset kulut, tällaisia kuluja on pidettävä osana vastineena kyseisestä luotosta maksettua hintaa.

36. Esittäessäni tämän näkemyksen en ole sivuuttanut sitä Guyla Kissin esittämää väitettä, että tällainen sopimusehto tarkoittaa sitä, että pankki vyöryttää kuluttajille toimintakulujaan, sen lakisääteisiin velvoitteisiin liittyvät kulut mukaan luettuina. Se, että kuluttajat maksavat suoraan tai välillisesti elinkeinonharjoittajalle aiheutuvat kulut, edustaa kuitenkin yksinkertaisesti taloudellista todellisuutta, koska on vaikea nähdä, kuka muu ne voisi maksaa. Näin ollen esittäessään tämän väitteen Guyla Kiss pyrkii tosiasiassa kyseenalaistamaan pankin saaman korvauksen oikeasuhteisuuden, joka on kysymys, joka 4 artiklan 2 kohdan mukaan jää 3 artiklan 1 kohdassa säädetyn kohtuuttomuuden arvioinnin soveltamisalan ulkopuolelle, edellyttäen tietysti että tämä sopimusehto on laadittu selkeästi ja ymmärrettävästi.

37. On totta, että kyseisessä sopimusehdossa mainittu hinta ilmaistaan koron muodossa. Tämä ei kuitenkaan voi muuttaa sitä päätelmää, että kyseisessä ehdossa vahvistetaan osa hintaa, joka on maksettava vastineena myönnetystä luotosta. Pankin korvaus voi olla vaihteleva tai kiinteä määrä tai molempia. Kuten pankki huomautti istunnossa, useimmissa tapauksissa se osa hinnasta, joka maksetaan luottolaitokselle aiheutuvien hallinnollisten kulujen kattamiseksi, sisältyy yksinkertaisesti yhteen ainoaan korkokantaan. Vaikka käsiteltävässä asiassa luotosta maksettava hinta on jaettu kolmeen erilliseen sopimusehtoon, tämä ei estä sitä, että kukin kokonaishinnan osa on maksettava vastineena luotosta.

38. Näin ollen, jos unionin tuomioistuin noudattaa tuomiossa Matei esitettyä päättelyä, käsittelykuluja koskevan sopimusehdon pitäisi katsoa lähtökohtaisesti jäävän vuoden 1993 direktiivin soveltamisalan ulkopuolelle. Kuten tämän ratkaisuehdotuksen lopussa selitän, pääasiassa kyseessä olevassa tilanteessa voitaisiin kuitenkin soveltaa muita unionin oikeuden säännöksiä.

6 Ulkomaanvaluutanmääräisistä luottosopimuksista unionin tuomioistuin totesi 20.9.2017 antamassaan tuomiossa Andriciuc ym. (C-186/16, EU:C:2017:703, 38 kohta), että ”siinä, että luotto on maksettava takaisin tietyssä valuutassa, ei lähtökohtaisesti ole kyse liitännäisestä maksujärjestelystä vaan koko velalliselle kuuluvan velvollisuuden ominaislaadusta, joten se on olennainen osa lainasopimusta”.

7 Tuomio 26.2.2015, Matei (C-143/13, EU:C:2015:127, 65 ja 66 kohta). Tästä näkökulmasta tarkasteltuna vaikuttaa siltä, että toista mainittua tilannetta ei tulisi pitää vaihtoehtona vaan osoituksena siitä, miten 4 artiklan 2 kohdassa säädettyä poikkeusta on sovellettava nimenomaisesti hintaehdon yhteydessä; tällaisessa tilanteessa ainoastaan hinnan asianmukaisuus luovutettuihin tavaroihin tai suoritettuihin palveluihin nähden ja siten suoritettavan maksun määrä kuuluu 4 artiklan 2 kohdan soveltamisalaan, eivät esimerkiksi tämän maksun ehdot.

8 Tuomio 30.4.2014, Kásler ja Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, 49–51 kohta).

39. Joka tapauksessa 4 artiklan 2 kohdassa täsmennetään, että jotta jompaakumpaa kyseisessä säännöksessä säädetyistä kahdesta poikkeuksesta voidaan soveltaa, kyseessä oleva sopimusehto on täytynyt laatia selkeästi ja ymmärrettävästi. Näin ollen herää kysymys, täyttävätkö käsiteltävässä asiassa kyseessä olevat sopimusehdot tämän edellytyksen.

40. Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan tämä edellytys kuvasta ajatusta siitä, että ”ennen sopimuksen tekemistä tiedoilla sopimusehdoista ja sopimuksen tekemisen seurauksista on kuluttajalle perustavanlaatuinen merkitys. Kuluttaja päättää nimenomaan näiden tietojen perusteella, haluaako hän tehdä sopimuksen elinkeinonharjoittajan kanssa sitoutumalla tämän aiemmin laatimiin ehtoihin – –”. Näin ollen 4 artiklan 2 kohdassa säädetty edellytys ei voi rajoittua ainoastaan kyseessä olevien sopimusehtojen muodolliseen ja kieliopilliseen ymmärrettävyyteen.[9] Kyse on pikemminkin siitä, onko kuluttajalla mahdollisuus täsmällisten ja helppotajuisten perusteiden nojalla arvioida, minkälaisia taloudellisia seurauksia siitä hänelle aiheutuu.[10]

41. Tämän oikeuskäytännön perusteella katson, että jos sopimus on verrattain pitkä ja vastineena tarjotuista eri palveluista maksettava hinta on jaettu useisiin sopimusehtoihin, joista kussakin on erilainen laskentamenetelmä – kuten pääasiassa kyseessä olevassa sopimuksessa vaikuttaa olevan –, nämä eri sopimusehdot on koottava yhteen ja samaan kohtaan sopimuksessa tai siinä on ainakin täsmennettävä niiden yhteisvaikutus. Kuluttajalla ei nimittäin voida katsoa olevan mahdollisuutta täsmällisten ja helppotajuisten perusteiden nojalla arvioida, minkälaisia taloudellisia seurauksia sopimuksesta hänelle aiheutuu, jos suoritettava hinta kerrotaan esimerkiksi osittain erittäin pitkän sopimuksen alussa, osittain sen keskivaiheilla ja osittain sen lopussa.

42. Samaan tapaan sellaisessa tapauksessa, kuten pääasiassa kyseessä olevassa, jossa suoritettava hinta voisi vaihdella, koska se on sidottu ulkomaanvaluutan vaihtokurssiin, katson, että edellytyksen, jonka mukaan sopimusehdot on laadittu selkeästi ja ymmärrettävästi, voidaan katsoa täyttyvän vain, jos hinnan laskentamenetelmä esitetään selvästi ja täsmällisesti, jotta kuluttaja pystyy ymmärtämään sen riskin luonteen, joka häneen kohdistuu.

43. On totta, että direktiivin 2014/17 ja direktiivin 2008/48/EY[11] mukaisesti luottosopimuksessa on mainittava sovellettava todellinen vuosikorko, joka lasketaan paitsi sovellettavien korkokantojen myös sovellettavien maksujen perusteella,[12] ja että tämän velvoitteen tavoitteena on juuri varmistaa, että luotonantajat antavat luotonottajille selkeät ja ymmärrettävät yleiset tiedot luottosopimuksesta.[13]

44. Katson kuitenkin, että kun otetaan huomioon 4 artiklan 2 kohdassa säädetty ymmärrettävyyttä koskeva edellytys, todellisen vuosikoron mainitseminen ei voi muuttaa sitä tosiasiaa, että kun hinta on jaettu eri sopimusehtoihin, joista kussakin mainittu hinta lasketaan eri menetelmällä ja jotka ovat sopimuksen eri osissa, ei voida katsoa, että hintaa koskevat sopimusehdot on laadittu selkeästi ja ymmärrettävästi. On nimittäin todettava, että todellinen vuosikorko on ainoastaan havainnollinen. Kuten direktiivin 2014/17 17 artiklan 4 kohdassa todetaan, ”jos luottosopimuksissa on ehtoja, joiden mukaan todelliseen vuosikorkoon sisältyvät lainakorko ja mahdolliset maksut voivat muuttua mutta

9 Tuomio 30.4.2014, Kásler ja Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, 70–73 kohta).

10 Tuomio 30.4.2014, Kásler ja Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, 75 kohta); tuomio 23.4.2015, Van Hove (C-96/14, EU:C:2015:262, 50 kohta) ja tuomio 20.9.2017, Andriciuc ym. (C-186/16, EU:C:2017:703, 45 kohta). Vaikka siis sopimusehto on kieliopillisesti ymmärrettävä, se voi silti jäädä 4 artiklan 2 kohdan soveltamisalan ulkopuolelle, jos tavanomaisesti valistunut ja kohtuullisen tarkkaavainen ja huolellinen kuluttaja ei voi ymmärtää sen todellista ulottuvuutta ja soveltamista. Tällaisissa tilanteissa ja 4 artiklan 2 kohdan suojan puuttuessa tällaista sopimusehtoa voitaisiin pitää kohtuuttomana.

11 Kulutusluottosopimuksista ja neuvoston direktiivin 87/102/ETY kumoamisesta 23.4.2008 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2008/48/EY (EUVL 2008, L 133, s. 66 ja oikaisut EUVL 2009, L 207, s. 14; EUVL 2010, L 199, s. 40 ja EUVL 2011, L 234, s. 46).

12 Tuomio 21.4.2016, Radlinger ja Radlingerová (C-377/14, EU:C:2016:283, 84 kohta).

13 Direktiivin 2014/17 13 artikla ja direktiivin 2008/48 5 artikla.

niiden suuruutta ei laskentahetkellä voida määrittää, todellinen vuosikorko lasketaan olettaen, että lainakorko ja muut maksut pysyvät sopimuksen alkuperäiseen tasoon nähden ennallaan". Lisäksi todellinen vuosikorko ei kerro siitä, miten hinta on maksettava. Se voi päinvastoin viitata siihen, että hinta on maksettava erissä, vaikka näin ei välttämättä ole.

45. Vuoden 1993 direktiivin 4 artiklan 2 kohtaa ei nähdäkseni pitäisi kuitenkaan tulkita siten, että siinä edellytetään, että kussakin hintaehdossa on mainittava vastineena suoritettavat konkreettiset palvelut tai luovutettavat tavarat.

46. On totta, että 21.3.2013 antamassaan tuomiossa RWE Vertrieb (C-92/11, EU:C:2013:180, 45 kohta) unionin tuomioistuin mainitsi "avoimuutta" koskevan vaatimuksen olemassaolon. Koska kyseisessä asiassa unionin tuomioistuin kuitenkin käytti tätä ilmaisua velvoitteesta, jota sovelletaan siinä tapauksessa, että sopimuksen pääkohdetta koskeva sopimusehto ei ole riittävän täsmällinen, antaa kuluttajille tiedot, joita nämä tarvitsevat voidakseen arvioida sopimuksesta aiheutuvia taloudellisia seurauksia, tämän ilmaisun käytöllä ei ollut sen laajempia seurauksia.[14] Tuomiossa Matei unionin tuomioistuin meni kuitenkin askeleen pitemmälle ja totesi, että tätä edellytystä olisi tulkittava siten, että se edellyttää paitsi sitä, että kuluttaja pystyy ymmärtämään sopimuksesta aiheutuvat seuraukset, myös sitä, että kuluttaja tietää kyseessä olevan sopimusehdon oikeuttamisperusteet.[15]

47. Tämä toteamus on kuitenkin nähdäkseni ymmärrettävä kyseisen asian erityisolosuhteiden perusteella. Tuomion Matei 77 kohdassa unionin tuomioistuin nimittäin huomautti, että "luotonantaja on käsiteltävässä asiassa ehdottanut luotonottajille, että kyseisten ehtojen nimi korvataan nimellä 'luoton hallinnointipalkkio' muuttamatta kuitenkaan kyseisten ehtojen sisältöä", mikä herätti joitain perusteltuja epäilyjä vastineena tästä palkkiosta tosiasiallisesti suoritettavan palvelun olemassaolosta.

48. Vuoden 1993 direktiivin 4 artiklan 2 kohtaa ei myöskään pitäisi nähdäkseni tulkita tämän aiemman oikeuskäytännön perusteella siten, että elinkeinonharjoittajien olisi mainittava kussakin hintaehdossa vastineena suoritettavat *konkreettiset* palvelut tai luovutettavat tavarat. Katson näin seuraavista syistä.

49. Vuoden 1993 direktiivissä ei *ensinnäkään* viitata tällaiseen edellytykseen. Kuten edellä juuri selitin, avoimuutta koskevaa vaatimusta käytettiin ensimmäisen kerran tuomiossa RWE Vertrieb. Mainitussa asiassa oli kuitenkin kyse *sekä* vuoden 1993 direktiivin *että* direktiivin 2003/55 tulkinnasta, ja viimeksi mainitun direktiivin 3 artiklan 3 kohdassa säädetään nimenomaisesti tällaisesta edellytyksestä.

50. *Toiseksi*, toisin kuin ensimmäisen ennakkoratkaisukysymyksen sanamuodossa annetaan ymmärtää, vastineena kustakin sopimusehdosta ei voitaisi tarjota mitään *konkreettisia* palveluja.[16] Yhdestä ainoasta palvelusta voidaan nimittäin määrätä useissa hintaehdoissa.[17] Jos luotonantaja pyytää maksua puoliksi prosentuaalisen koron muodossa ja puoliksi kiinteän maksun muodossa, sillä pitäisi

14 Ilmaisua "avoimuutta koskeva vaatimus" on käytetty muissakin tuomioissa. Useimmissa niistä tällä ilmaisulla kuitenkin viitattiin aiemmin esittämääni ajatukseen siitä, että jos sopimusehto ei sisällä kaikkia sen ulottuvuuden arvioimiseksi tarvittavia tietoja, elinkeinonharjoittajan on annettava nämä tiedot kuluttajille muilla tavoin, jotta nämä voivat arvioida sopimuksesta aiheutuvia taloudellisia seurauksia. Ks. tuomio 23.4.2015, Van Hove (C-96/14, EU:C:2015:262, 40 ja 41 kohta) ja tuomio 20.9.2017, Andriciuc ym. (C-186/16, EU:C:2017:703, 44 ja 45 kohta).

15 Tuomio 26.2.2015, Matei (C-143/13, EU:C:2015:127, 74–77 kohta). Ennen kyseistä tuomiota unionin tuomioistuin viittasi ainoastaan tarpeeseen antaa kuluttajille tietoa sopimusehdon toiminnasta. Ks. tästä tuomio 26.4.2012, Invitel (C-472/10, EU:C:2012:242, 30 kohta). Myöhemmässä, 30.4.2014 annetussa tuomiossa Kásler ja Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282) ei kuitenkaan viitattu direktiiviin 2003/55.

16 Pääasiassa vaikuttaa siltä, että Guyla Kiss ei moittinut sitä, ettei sopimuksessa mainita lainkaan kunkin hintaehdon vastineena suoritettavia palveluja, vaan sitä, että sopimuksessa mainitaan sisäiset tehtävät, joita pankin on hoidettava luoton myöntämisen seurauksena ja jotka oikeuttaisivat nämä hintaehdot. Tämän tasoinen yksityiskohtaisuus vaikuttaa minusta kuitenkin kohtuuttomalta, koska hinnan asianmukaisuus suoritettuihin palveluihin tai luovutettuihin tavaroihin nähden ei kuulu kohtuuttomien ehtojen valvonnan soveltamisalaan.

17 Tältä osin on korostettava, että vuoden 1993 direktiivissä käytetty sopimusehdon käsite on mielestäni ymmärrettävä aineellisessa eikä muodollisessa mielessä, toisin sanoen siten, että sillä tarkoitetaan sopimuksessa määrättyä konkreettista oikeutta tai velvoitetta eikä tiettyä sopimuksen kohtaa. Tästä seuraa, että sopimuslauseke voi sisältää useita ehtoja ja ehto voidaan esittää useissa sopimuslausekkeissa.

nähdäkseni olla lähtökohtaisesti siihen oikeus.[18] Tällaisissa tilanteissa tosiasiassa merkityksellistä on mielestäni se, että kuluttaja on saanut tiedon korvauksen laskemiseksi valituista eri menetelmistä ja voi siten arvioida sopimuksen pääkohdetta koskevasta sopimusehdosta aiheutuvia *vaikutuksia* eikä näiden vaikutusten *syytä* tai *tarkoitusta*.

51. *Kolmanneksi* katson, että vuoden 1993 direktiivin 4 artiklan 2 kohtaa on tulkittava saman direktiivin 3 artiklan 1 kohdan valossa. Sen mukaan ainoastaan sopimusehtojen, joista ei ole erikseen neuvoteltu, kohtuuttomuutta arvioidaan 3 artiklan 1 kohdan mukaisesti.[19] Katsonkin, että tämän edellytyksen tarkoituksena on, että siltä osin kuin sopimusehdot koskevat sopimuksen pääkohdetta, kuluttajien odotetaan tiedustelevan niiden sisältöä ja antavan suostumuksensa sopimukseen näiden seikkojen perusteella. Vaikka kuluttaja ei osallistunutkaan näiden sopimusehtojen laadintaan – ja muista vakiomuotoisen sopimuksen ehdoista, joita kuluttajat eivät tavallisesti lue, poiketen –, sopimuksen pääkohdetta koskevat sopimusehdot eivät todennäköisesti tule kuluttajille yllätyksenä. Vuoden 1993 direktiivissä kuitenkin edellytetään, että sopimuksen pääkohde on esitetty selkeästi ja ymmärrettävästi. Kuten vuoden 1993 direktiivin johdanto-osan 20. perustelukappaleessa todetaan, kuluttajalle on tosiasiallisesti annettava tilaisuus tutkia kaikki sopimuksen ehdot. Tästä syystä 4 artiklan 2 kohdassa edellytetään, että sopimusehto laaditaan selkeästi ja ymmärrettävästi.[20] Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että kuluttajan on ymmärrettävä kunkin sopimusehdon *nimenomainen* peruste: riittää, että tavanomaisesti valistunut keskivertokuluttaja pystyy kohtuudella ymmärtämään sopimuksen tekemisen *vaikutukset*.[21]

52. *Neljänneksi* on niin, että jos 4 artiklan 2 kohtaa olisi tulkittava siten, että se tarkoittaa, että elinkeinonharjoittajien on ilmoitettava kunkin hintaehdon osalta vastineena suoritettavat palvelut, tämä saattaisi merkitä sitä, että elinkeinonharjoittajat jättäisivät erittelemättä tarjotuista palveluista maksettavan hinnan, jotta niiden ei tarvitse perustella jokaista hintaehtoa. Tällainen 4 artiklan 2 kohdan tulkinta olisi myös kohtuuttoman preskriptiivinen ja työläs. Se olisi myös vastoin unionin kuluttajansuojalainsäädännön keskeistä tavoitetta[22] varmistaa, että kuluttajalla on mahdollisuus tehdä perusteltu taloudellinen valinta ennen kyseisen sopimuksen tekemistä.

53. Näiden näkökohtien perusteella katson, että unionin tuomioistuimen olisi vahvistettava perinteinen oikeuskäytäntönsä, jonka mukaan vuoden 1993 direktiivin 4 artiklan 2 kohtaan sisältyvä edellytys, jonka mukaan sopimusehto on laadittava selkeästi ja ymmärrettävästi, on ymmärrettävä siten, että siinä ainoastaan edellytetään, että kuluttajalla on mahdollisuus arvioida sopimuksesta hänelle aiheutuvia taloudellisia seurauksia eikä kunkin sopimusehdon tarkoitusta.

18 Päinvastainen tulkinta tarkoittaisi mielestäni elinkeinovapauden, joka unionin tuomioistuimen mukaan käsittää sopimusvapauden, kohtuutonta loukkaamista, ilman että tällaiselle loukkaamiselle on mitään todellista oikeuttamisperustetta. Ks. tuomio 21.12.2016, AGET Iraklis (C-201/15, EU:C:2016:972, 67 kohta).

19 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan vuoden 1993 direktiivillä toteutettu suojajärjestelmä perustuu ajatukseen siitä, että kuluttaja on elinkeinonharjoittajaan nähden heikompi osapuoli sekä neuvotteluaseman että tietojen puolesta, mikä johtaa kuluttajan sitoutumaan elinkeinonharjoittajan ennakolta laatimiin sopimusehtoihin ilman, että hän voisi vaikuttaa niiden sisältöön tai että hän on edes tietoinen niistä. Ks. tältä osin tuomio 3.6.2010, Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid (C-484/08, EU:C:2010:309, 27 kohta).

20 Toinen, paljon yksinkertaisempi 4 artiklan 2 kohdan tarkoituksen selitys on, että unionin lainsäätäjä ei halunnut antaa tuomioistuimille toimivaltaa muuttaa sopimuksen pääkohdetta. Tämä ei kuitenkaan selitä, miksi kyseisen säännöksen soveltamisen edellytykseksi on asetettu se, että kyseiset ehdot laaditaan selvästi ja ymmärrettävästi.

21 Huomautan analogisesti, että asetuksen tai direktiivin tapauksessa on niin, että vaikka unionin lainsäätäjä yrittää esittää kyseisen säädöksen johdanto-osassa kunkin sen säännöksen tarkoituksen, näin ei aina ole.

22 Lainasopimuksista ks. esimerkiksi kulutusluottosopimuksista ja neuvoston direktiivin 87/102/ETY kumoamisesta 23.4.2008 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2008/48/EY (EUVL 2008 L 133, s. 66) johdanto-osan 18, 19, 31 ja 32 perustelukappale ja kuluttajille tarkoitetuista kiinteää asunto-omaisuutta koskevista luottosopimuksista ja direktiivien 2008/48/EY ja 2013/36/EU sekä asetuksen (EU) N:o 1093/2010 muuttamisesta 4.2.2014 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2014/17/EU (EUVL 2014 L 60, s. 34) johdanto-osan 20 ja 22 perustelukappale.

54. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, ettei hintaehdon vastineena tarjottua palvelua tai tarjottuja palveluja pitäisi pystyä yksilöimään. Kansallisten tuomioistuinten on nimittäin määritettävä, mitä nämä palvelut ovat, ei sen edellytyksen vuoksi, jonka mukaan sopimusehto on laadittava selkeästi ja ymmärrettävästi, vaan pikemminkin 4 artiklan 2 kohdan soveltamisalan vuoksi. Jos tarjotaan useita palveluja, joista osa on pääasiallisia ja osa liitännäisiä, kansallisen tuomioistuimen on tuomion Matei mukaisesti selvitettävä, mitä palveluja tai tavaroita tarjotaan vastineena kustakin hintaehdosta, sen määrittämiseksi, koskeeko hintaehto sopimuksen ”pääkohdetta”. [23]

55. Se, että kansallisten tuomioistuinten on tehtävä tällainen tutkinta, ei kuitenkaan tarkoita, että elinkeinonharjoittajan on mainittava, mitä palveluja suoritetaan tai tavaroita luovutetaan kunkin hintaehdon vastineena. Jos suoritettavia palveluja on useita, riittää, että sopimuksen sisällöstä voidaan kohtuudella päätellä yksi hintaehdon vastineena suoritettava palvelu.

56. On tietysti syytä huomauttaa, että vuoden 1993 direktiivin 8 artiklan mukaan jäsenvaltiot voivat antaa sääntöjä, jotka ovat tiukempia kuin itse direktiivissä asetetut säännöt, kunhan niillä pyritään varmistamaan kuluttajansuojan korkeampi taso. [24] Vaikka tässä direktiivissä ei näin ollen edellytetäkään, että hintaehdoissa on mainittava vastineena suoritettavat palvelut, jotta elinkeinonharjoittaja voi hyötyä 4 artiklan 2 kohdassa säädetystä poikkeuksesta, jäsenvaltiot voivat lähtökohtaisesti säätää tällaisesta edellytyksestä kansallisessa kuluttajansuojalainsäädännössään.

2. 5 artikla

57. Vuoden 1993 direktiivin 5 artiklassa säädetään, että ”jos on kyse sopimuksesta, jonka kaikki tai tietyt kuluttajalle esitetyt ehdot on laadittu kirjallisesti, ehdot on aina laadittava selkeästi ja ymmärrettävästi. Jos ehdon merkityksestä syntyy epäilystä, kuluttajalle suotuisin tulkinta on etusijalla”.

58. Tältä osin on ensinnäkin korostettava, ettei vuoden 1993 direktiivin tarkoituksena ole käsitellä suostumuksen puuttumista sinänsä eikä sillä varsinkaan pyritä yhdenmukaistamaan sopimuslainsäädäntöä: sen sijaan sillä pyritään korjaamaan sopimuspuolten oikeuksien ja velvoitteiden välinen epätasapaino, joka tietyistä sopimusehdoista saattaa aiheutua.

59. Toiseksi, kuten selitin ratkaisuehdotuksessani Lovasné Tóth, [25] 5 artiklan sanamuodossa ei nimenomaisesti säädetä, että se, ettei sopimusehtoa ole laadittu selkeästi tai ymmärrettävästi, muodostaa erillisen perusteen sopimusehdon toteamiselle kohtuuttomaksi, vaan siinä yksinkertaisesti säädetään, että siinä tapauksessa, että sopimusehtoa ei ole laadittu ”selkeästi ja ymmärrettävästi”, ”jos ehdon merkityksestä syntyy epäilystä”, kuluttajalle suotuisin tulkinta on etusijalla. Vuoden 1993 direktiivin johdanto-osan 16. perustelukappaleesta ja 3 artiklan 1 kohdasta seuraa, että sopimusehdon kohtuuttomuutta arvioidaan ainoastaan yhden perusteen mukaisesti, nimittäin sen, josta säädetään 3 artiklan 1 kohdassa itsessään.

60. Kuten ratkaisuehdotuksessani Lovasné Tóth myös huomautin, vuoden 1993 direktiivin 5 artikla ei muodosta vaihtoehtoista kohtuuttomuuden arviointiperustetta: siinä pikemminkin yksinkertaisesti esitetään tulkintasääntö tällaisten sopimusehtojen tuottamien oikeusvaikutusten määrittämiseksi. Vain siinä tapauksessa, että sopimusehto, vaikka sitä tulkittaisiinkin 5 artiklaan sisältyvän erityisen tulkintasäännön perusteella, aiheuttaa edelleen kuluttajan vahingoksi epätasapainon, sitä voidaan pitää kohtuuttomana.

23 Ks. tältä osin tuomio 26.2.2015, Matei (C-143/13, EU:C:2015:127, 66 kohta).

24 Tuomio 3.6.2010, Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid (C-484/08, EU:C:2010:309, 40 kohta).

25 C-34/18, EU:C:2019:245.

61. Tässä yhteydessä edellytys, jonka mukaan sopimusehto on laadittava selkeästi ja ymmärrettävästi, on ymmärrettävä yleiseksi toteamukseksi, jonka tarkoituksena on ottaa käyttöön 5 artiklassa säädetty tulkintasääntö. Ratkaisevaa ei siten ole se, miten kuluttaja ymmärtää sopimusehdon, vaan se, onko sopimusehto objektiivisesti tarkasteltuna epäselvä. Kaikista näistä syistä katson näin ollen, ettei 5 artiklaa pitäisi tulkita siten, että siinä edellytetään, että kussakin kuluttajan kanssa tehtyyn luottosopimukseen sisältyvässä hintaehdossa on mainittava sen vastineena suoritettavat palvelut.

62. Vaikka unionin tuomioistuin toteaisi, että 5 artiklassa säädetään kohtuuttomuuden erillisestä arviointiperusteesta, edellä mainittu oikeuskäytäntö huomioon ottaen katson, että edellytys, jonka mukaan sopimusehdot on laadittava selkeästi ja ymmärrettävästi, on ymmärrettävä siten, että siinä lähinnä edellytetään, että kuluttajalle on annettu mahdollisuus ymmärtää sopimuksesta hänelle aiheutuvat taloudelliset seuraukset. Toistankin, että se, ettei hintaehdossa määritetä, mikä palvelu sen vastineena tarjotaan, ei itsessään riitä kyseisen sopimusehdon toteamiseen kohtuuttomaksi. Sopimusehdon kohtuuttomana pitäminen edellyttää, että tosiasiallisesti tarjottujen palvelujen luonnetta ei voida kohtuudella ymmärtää tai päätellä koko sopimuksen perusteella.

63. Edellä esitetty huomioon ottaen ehdotan, että ensimmäiseen ennakkoratkaisukysymykseen vastataan, ettei vuoden 1993 direktiivin 4 artiklan 2 kohtaa eikä 5 artiklaa pitäisi tulkita siten, että kuluttajan kanssa tehdyssä luottosopimuksessa edellytys, jonka mukaan sopimusehdot on laadittava selkeästi ja ymmärrettävästi, edellyttää, että jokaisessa hintaehdossa mainitaan vastineena suoritettavat konkreettiset palvelut, edellyttäen että tosiasiallisesti suoritettujen palvelujen luonne voidaan kohtuudella ymmärtää tai päätellä, kun koko sopimusta tarkastellaan kokonaisuutena.

B Toinen ennakkoratkaisukysymys

64. Toisessa kysymyksessään ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee, onko vuoden 1993 direktiivin 3 artiklan 1 kohtaa tulkittava siten, että kuluja koskevan sopimusehdon laatiminen siten, ettei pelkästään sopimuksen nimenomaisen sanamuodon perusteella ole mahdollista yksiselitteisesti määrittää, minkä konkreettisen palvelun vastinetta nämä kulut ovat, aiheuttaa lojaliteettiperiaatteen vastaisesti kuluttajan vahingoksi huomattavan epätasapainon osapuolten sopimuksesta johtuvien oikeuksien ja velvollisuuksien välille.

65. Tältä osin on syytä muistuttaa, että vuoden 1993 direktiivin 3 artiklan 1 kohdassa säädetään, että ”sopimusehtoa, josta ei ole erikseen neuvoteltu, pidetään kohtuuttomana, jos se hyvän tavan vastaisesti aiheuttaa kuluttajan vahingoksi huomattavan epätasapainon osapuolten sopimuksesta johtuvien oikeuksien ja velvollisuuksien välille”.

66. Kuten ratkaisuehdotuksessani Lovasné Tóth selitin, se, ettei lojaliteettiperiaatetta ole noudatettu, ei nähdäkseni ole itsenäinen edellytys, joka on osoitettava sen lisäksi, että osapuolten sopimuksesta johtuvien oikeuksien ja velvollisuuksien välillä on huomattava epätasapaino. Tällaisen epätasapainon olemassaolo itsessään on pikemminkin osoitus siitä, ettei vuoden 1993 direktiivissä tarkoitettua lojaliteettiperiaatetta noudatettu. Tästä näin ollen seuraa, että lojaliteettiperiaatetta koskeva vaatimus ei edellytä tahallisuuden osoittamista.

67. Koska 3 artiklassa säädetty kohtuuttomuuden arviointiperuste perustuu kyseessä olevan sopimusehdon tuottamiin oikeus*vaikutuksiin*, nimittäin siihen, että sopimusehto aiheuttaa huomattavan epätasapainon osapuolten oikeuksien ja velvollisuuksien välille, se, ettei kyseisessä sopimusehdossa mainita vastineena suoritettavia konkreettisia palveluja, ei ensi näkemältä vaikuta olevan itsessään omiaan johtamaan siihen, että sopimusehto todetaan 3 artiklan 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla kohtuuttomaksi.

68. Jos kansalliset tuomioistuimet eivät voi arvioida maksetun hinnan ja tosiasiallisesti suoritetun palvelun välistä suhdetta, ne voivat silti todeta sopimusehdon kohtuuttomaksi 3 artiklan 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla muista syistä kuin sopimusehdossa määrätyn hinnan vuoksi.[26] Esimerkki tästä voisi olla tapaus, jossa kyseessä oleva hinta on seuraamus, jos tällaista seuraamusta ei sovelleta, kun elinkeinonharjoittaja laiminlyö sopimusvelvoitteen. Unionin tuomioistuin on lisäksi katsonut, että riita-asiassa, joka koskee sitä, tekeekö luotonantaja mitään tosiasiallista suoritusta, joka voisi olla kyseisen palkkion vastasuoritus, kyse ei ole tämän palkkion asianmukaisuudesta tosiasiallisesti suoritettuun palveluun nähden.[27] Tietyissä olosuhteissa kansallisten tuomioistuinten voi siten olla tarpeen määrittää, mikä palvelu suoritetaan tietyn sopimusehdon vastineena. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna on näin ollen tarpeen, että jos suoritetaan useita palveluja, hintaehdon vastineena suoritettavan palvelun tai suoritettavien palvelujen sisältö voidaan ainakin päätellä sopimuksesta.

69. Toisen ennakkoratkaisukysymyksen tavoitteen osalta ehdotan näin ollen, että siihen vastataan, että vuoden 1993 direktiivin 3 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että se ei tarkoita, että se seikka, että maksuja koskevassa sopimusehdossa ei mainita vastineena suoritettavia erityisiä palveluja, aiheuttaa lojaliteettiperiaatteen vastaisesti kuluttajan vahingoksi huomattavan epätasapainon osapuolten sopimuksesta johtuvien oikeuksien ja velvollisuuksien välille. Jos ei kuitenkaan ole mahdollista määrittää palveluja, jotka suoritetaan maksettua vastinetta vastaan, tällainen sopimusehto voidaan todeta 3 artiklan 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla kohtuuttomaksi.

C Loppuhuomautukset

70. Esitän lopuksi kaksi huomautusta pääasiassa kyseessä olevasta sopimuksesta.

71. Ensinnäkin, kun otetaan huomioon Guyla Kissin istunnossa asiasta esittämät lausumat, joiden tosiseikkojen paikkansapitävyyden tarkistaminen on ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen asia, vaikuttaa siltä, että syynä siihen, miksi pankki jakoi maksettavan hinnan kolmeen erilliseen hintaehtoon, nimittäin pääomasta maksettaviin korkoihin, käsittelykuluihin ja toimituspalkkioon, on se, että sen ansiosta pankki saattoi vaatia pääomalle mahdollisimman pientä korkoa ja näin ollen esittää näennäisesti houkuttelevamman luottotarjouksen. Tämänkaltaista menettelyä voi hyvin olla tarkasteltava direktiivin 2005/29 6 artiklan d alakohdan perusteella. Siinähän säädetään, että kaupallista menettelyä pidetään harhaanjohtavana, jos se millään tavoin harhauttaa tai on omiaan harhauttamaan keskivertokuluttajaa, vaikka tieto olisikin tosiasiallisesti virheetön, hinnan tai hinnan laskentatavan osalta ja jos se joka tapauksessa saa tai todennäköisesti saa hänet tekemään kaupallisen ratkaisun, jota hän ei muuten olisi tehnyt.

72. Toiseksi kansallinen tuomioistuin haluaa ehkä tarkastella sitä, olisiko pääasiassa kyseessä olevien kaltaisia hintaehtoja pidettävä kohtuuttomina ei sen takia, ettei niissä mainita vastineena suoritettavaa konkreettista palvelua tai pyydettyä hintaa, vaan siksi, että valuuttariski siirretään pankilta – jonka todennäköisesti on jälleenrahoitettava luotto euroissa – kuluttajalle. Tämä siirtäminen on nimittäin nähdäkseni asia, josta olosuhteista riippuen voitaisiin katsoa, ettei se koske sopimuksen pääkohdetta, ja sitä voitaisiin siten arvioida erillään kyseisen hinnan asianmukaisuudesta suoritettuun palveluun nähden.[28]

26 Esimerkiksi, kun luotto on ulkomaanvaluuttamääräinen mutta luotto on maksettava takaisin kotimaanvaluutassa (tai takaisin maksettava määrä on indeksoitu ulkomaanvaluuttaan), hintaehdossa on kaksi osatekijää: se ensinnäkin ilmaisee suoritetun palvelun hinnan ja toiseksi aiheuttaa valuuttakurssiriskin siirtymisen.

27 Ks. tältä osin tuomio 26.2.2015, Matei (C-143/13, EU:C:2015:127, 70 kohta).

28 Ks. tältä osin tuomio 20.9.2017, Andriciuc ym. (C-186/16, EU:C:2017:703, 39 ja 40 kohta).

73. On totta, että koska direktiivin 2014/17 23 artiklassa säädetään nimenomaisesti mahdollisuudesta tarjota kuluttajille kiinteää asunto-omaisuutta koskevia luottoja ulkomaanvaluutassa, tällaista sopimusehtoa ei voida sellaisenaan todeta kohtuuttomaksi pelkästään tämän perusteella. Vaikka kyseistä direktiiviä ei voida soveltaa käsiteltävässä asiassa, siinä korostetaan, että sopimusehtojen, jotka aiheuttavat valuuttakurssiriskin rajoittamattoman ja peruuttamattoman siirtymisen siten, ettei kuluttajan ole mahdollista rajoittaa valuutan vaihtokurssiriskille altistumistaan, voitaisiin katsoa aiheuttavan kuluttajan vahingoksi huomattavan epätasapainon osapuolten sopimuksesta johtuvien oikeuksien ja velvollisuuksien välille.

V Ratkaisuehdotus

74. Ehdotan edellä esitetyn perusteella, että unionin tuomioistuin vastaa Kúrian esittämiin kahteen ennakkoratkaisukysymykseen seuraavasti:

1) Kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista 5.4.1993 annetun neuvoston direktiivin 93/13/ETY 4 artiklan 2 kohtaa ja 5 artiklaa ei pidä tulkita siten, että kuluttajan kanssa tehdyssä luottosopimuksessa edellytys, jonka mukaan sopimusehdot on laadittava selkeästi ja ymmärrettävästi, edellyttää, että jokaisessa hintaehdossa mainitaan vastineena suoritettavat konkreettiset palvelut. Tällaisissa olosuhteissa on kuitenkin tarpeen, että näin suoritettujen palvelujen luonne voidaan saada selville tai päätellä itse sopimuksen ehdoista.

2) Direktiivin 93/13 3 artiklan 1 kohta ei merkitse sitä, että se, ettei maksuja koskevassa sopimusehdossa mainita vastineena suoritettavia erityisiä palveluja, aiheuttaa lojaliteettiperiaatteen vastaisesti kuluttajan vahingoksi huomattavan epätasapainon osapuolten sopimuksesta johtuvien oikeuksien ja velvollisuuksien välille. Jos ei kuitenkaan ole mahdollista määrittää palveluja, jotka suoritetaan maksettua vastinetta vastaan, tällainen sopimusehto voidaan todeta kohtuuttomaksi.